

WERINON

— UITGAVE VAN DE —
HISTORISCHE KRING • NEDERHORST DEN BERG

MEI 2005 • NR 57

5 MEI 1945 – ZESTIG JAAR BEVRIJDING – 5 MEI 2005

Historische Kring Nederhorst den Berg

Bestuur	Voorzitter	J.E. Jansen, Dammerweg 15E 1394 GJ NdB, tel. 0294-254152
	Vice-voorzitter	H.J. Veldhuisen, J. van Ruysdaelstraat 1 1394 GH NdB, tel. 0294-253231
	Secretaris	A.M.E. Baar, Torenweg 9 1394 EA NdB, tel. 0294-251804
	Penningmeester	C. Schoordijk - Snoek, Vincent van Goghstraat 6 1394 BE NdB, tel. 0294-253119
	Ledenadministratie	M. Overmars, Turfstekerslaan 4 1394 KZ NdB, tel. 0294-254643
	Leden	J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309 R.J. Verkaik, Pieter de Hooghlaan 24 1394 GK NdB, tel. 0294-254317

Redactie	G.J.M. Baar, Zoddeland 26 1394 KR NdB, tel. 0294-254368 T. Griffioen, Kuijerpap 6 1394 DA NdB, tel. 0294-254106 J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309
-----------------	--

Computerassistentie	Theo van der Zee, Voorstraat 25 1394 CT NdB, tel. 0294-254515
----------------------------	--

Ontwerp omslag	Piet Griffioen
-----------------------	----------------

Lidmaatschap	€ 12,50 per jaar Bankreknr. 32.82.24.138 RABOBANK Nederhorst den Berg
---------------------	--

Informatie en documentatie	Donderdagavond van 19.30 tot 21.30 uur Sociaal Cultureel Centrum "SPOT", Blijklaan 1, Nederhorst den Berg
-----------------------------------	---

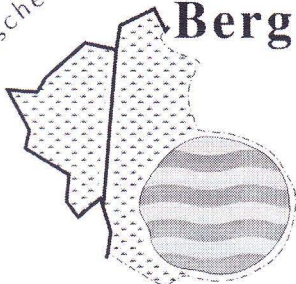
E – mail: HKNdB	bestuur@historischekring.nl
Redactie	werinon@historischekring.nl
Internetadres	www.historischekring.nl

ISSN 1389-319X

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

Nederhorst den Berg

Historische Kring

mei 2005, nummer 57

jaargang 15

opgericht januari 1988

Inhoud

Mededelingen en Berichten		2
Voor wie meer wil weten		6
Kleine aanleiding - Groot gevolg	<i>Wil van Deutekom</i>	7
Oorlogsjaar, Mei 1940	<i>Gerritje van Huisstede</i>	10
‘Wegens sterk overwegende gemoeds- bezwaren van religieuzen aard’	<i>Jan Baar</i>	12
Herinneringen uit mijn onderduiktijd, 1943	<i>Klaas Ootjers</i>	15
Noodgedwongen in Den Berg	<i>Jan Baar</i>	20
De laatste maand van de oorlog	<i>Frits Smit</i>	25
Van de kaart: Overmeer 1945	<i>Ruud Verkaik</i>	27
Lang leve de koningin!	<i>Jan Baar</i>	29
Een gewoon mens	<i>Gerard Baar</i>	36

Foto omslag

1945 Overmeer, Middenweg/Polderhuis

Collectie Ruud Verkaik

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

PROGRAMMA 2005

- **Donderdag 5 mei 2005**

Viering van '60 jaar bevrijding' op het Plein. De HKNdB verzorgt een diapresentatie van foto's en documenten uit de periode van 1938 - 1948. Ook zal er een expositie te zien zijn over oorlog en bevrijding, samengesteld door Ron Zeller.

- **Zaterdag 11 juni 2005**

Zomerexcursie naar kasteel 'Guntherstein' in Breukelen.
Slechts een beperkt aantal bezoekers kan toegelaten worden.
Verdere mededelingen in 'De Brug'.

- **Vrijdag 21 oktober 2005**

Dialezing: 'Schilderen met licht'. Gebrandschilderde glas-in-loodramen door Jac. Woudsma uit Weesp.

Uitleg en demonstratie over het maken van de ramen en vertoning van dia's van wereldberoemde ramen van de kathedraal van Chartres, de Synagoge van Jerusalem, en de Sint Janskerk te Gouda. Verder zullen afbeeldingen te zien zijn van werk van bekende Nederlandse glazeniers, waaronder Joep Nicolas.

Verdere publicatie in 'De Brug'.

Van **donderdag 21 juli 2005** tot en met **donderdag 1 september 2005** is het informatie/documentatiecentrum van de HKN **gesloten**.

Op donderdag 8 september zijn wij weer aanwezig.

RELIGIEUS ERFGOED

De Open Monumentendag (OMD) 2005 zal gewijd zijn aan het 'Religieus Erfgoed' onder het motto 'Geloven in monumenten'. Nederland heeft duizenden religieuze monumenten. Niet alleen aan de vele kerken, maar ook aan andere gebouwen, die verbonden zijn of waren met een religieuze stroming, zal aandacht besteed worden. De HKNdB zal bij gelegenheid van de OMD een themanummer van Werinon wijden aan het Religieus Erfgoed van Nederhorst den Berg.

Dientengevolge zal er in september en december geen kwartaaleditie van Werinon verschijnen.

LEDENVERGADERING MET DIALEZING: 'HEKKEN LANGS DE VECHT'

De jaarlijkse algemene ledenvergadering duurde zoals gewoonlijk niet lang. Alle agendapunten werden vlot afgewerkt. Marijke Overmars en Herman Veldhuisen werden herkozen als bestuurslid.

Na het officiële gedeelte konden de 50 aanwezigen genieten van de hekken. De heer Lisman van Vreedenhoff liet mooie dia's zien en vertelde er interessante wetenswaardigheden bij. Het hek van kasteel 'Nederhorst' bleek zeker niet het minste te zijn in de hele reeks. Menigeen beschouwt dit juweel als een van de mooiste hekken van Nederland. En passant kwamen de belangstellenden tot de ontdekking, dat ook het hek van de Rooms Katholieke kerk ondertussen enige monumentale status bereikt heeft.

Ongetwijfeld zullen de aanwezigen een tochtje langs de Vecht na deze lezing anders ervaren.

Er zal mogelijk meer afgestapt worden om van de schoonheid van de hekken te genieten en tegelijkertijd te bekijken in welke toestand deze 'Vechtjuwelen' zich bevinden.

Het Jaarverslag 2004 kunt u vinden op onze website.

SCHENKINGEN

- Luchtfoto's Nederhorst den Berg – Ruud van Oorschoot
- Stukje zeep met opschrift 'Wasserij Enkelloon. Ook voor uw vakkleding' – Th. Stalenhoef
- 'De Volkskrant' 8 mei 1945 – Th. Stalenhoef
- Informatie NERA – B. Hilberts
- Drie Kadasterkaarten ca 1830 (fotokopie in kleur): Sectie A Het Dorp/ Sectie D Overmeer / Sectie C Overmeer – A. Schilder- Hageman
- Computer met toebehoren – Evert Voorn
- Fotoreportage Jubileum Wasserij 'Nederhorst' Jan Snel (1960) – A. Snel- Schenk
- 1 Foto Voorstraat 2 – Otto Haan
- 21 Foto's 'Den Berg in de sneeuw' – Ton Hageman
- 5 Foto's OMD 'Kasteel Nederhorst' – J. Jansen
- 3 Foto's NdB – J. Jansen
- Documenten uit de oorlogstijd – Mevrouw Kooij
- 1 Foto familie W. v.d. Laan, 1943 – C. van Huisstede
- Jaarboekje 1994 'Niftarlake', waarin 'Toegangshekken in de Vechtstreek' – A.J.A.M. Lisman

- 5 Foto's (k) Inundatie Horstermeer 1945 – E. van der Heijden
- 1 Foto Reevaart 1968 – T. Duijvestijn
- 7 foto's o.a. Kinderdagverblijf 'Tom Poes' – Jan Baar
- Bijzondere nummers van 'De Brug' – J. Portengen- Pos

Van W. Bergman:

- 3 Bescheiden G.J. Venneman / Gebr. Venneman Melkhandel (1940/1941)
- Ton van Dast: 'Paraplu Parasolletje. Het leven weer een lolletje'. Stripverhaal Oorlog – Bevrijding – Indië
- Dagblad Gooische Klanken 31 december 1945. De Tijd 31 dec. 1945. Algemeen Handelsblad 31 december 1945
- De Gooi en Eemlander 16 februari 1980. NCRV Stedenspel

Van Mevrouw Löwenthal- Bak, Amsterdam:

- Huishoudelijk Reglement Zangkoor RK kerk, 1911 / Charter no 1103, Archief Sinte Marie, Utrecht 1589 (k)
- Brief P.Bak aan wed. F. Hageman betreffende land aan de Meerlaan, 1881
- 8 Bidprentjes / 1 Foto familie G. A. Bak, 1905 / Testament Gerrit Pas, korenmolenaar 1834 (kopie)

Van Melanie Snel:

- 5 Foto's Wasserij Jan Snel, 1961
- 5 Foto's Protestactie tegen de sluiting van de Zanderijsluis, 1991

Van Gerard Baar:

- Nieuwjaarswens Nachtwacht D. Meijer, 1890
- 5 Matrijzen met afbeeldingen van Nederhorst den Berg, ca 1950

Van J. Goudberg:

- Habiform, Verkenning Spiegelproject Horstermeer, 2003
- Hoogheemraadschap Amstel Gooi en Vecht, 'Kijk op water'
- Plattegrond Gemeentehuis NdB met armaturen en aansluitpunten/ Carillon Station, Carillon Gemeentehuis

Van de gemeente Wijdmeren:

- Foto, paal met inundatiestanden Horstermeer, Radioweg
Foto schilderij H. van Huisstede, in lijst
- P.J. Lutgers 'Nederhorst den Berg aan de Rivier de Vecht', in lijst
- Landkaartjes, aanwijzende de Plaatsen en Huijzen van Utrecht tot
Muyden, achter glas
- Foto College B en W Nederhorst den Berg, achter glas

Van de Erven Hetty Bouwer- Makkinje

- P.J. Lutgers: Gezigten aan de Rivier de Vecht (1970)
- De Vechtstreek van Utrecht tot Muiden. Gids voor de toerist en
inwoner. (1978)
- Kaart Smits Mode NdB en Maarsse, Foto Reevaart/Brug 1969
5 Felicitatiekaarten Gemeente NdB
- Jan Snel: Prentenboek van Nederhorst en herinneringen uit
grootmoederstijd (1981)
- Martha Schol: Poëtische tocht door Nederhorst den Berg (1989)
- E. J. Rinsma/J.Snel: De Horstermeer 100 Jaar droog (1982)
- Folder Sierlamp in Brandglas van Nederhorst den Berg (2002)
- Tegeltje 'Het Wapen van Nederhorst'
- Jac. Salomons/Jan Snel: Prentenboek van Weesp en Weesperkarspel
(1983)

SCHRIJF EEN BIOGRAFISCH PORTRET

Op 4 zaterdagochtenden in mei/juni organiseert het Museaal & Historisch
Perspectief N-H de cursus *'Op zoek naar een biografisch portret in het
verleden'*.

Docent is de heer Kees van der Wiel. Deelneming kost € 58,-- .

Opgeven bij: Museaal & Historisch Perspectief N-H, Postbus 205, 2000 AE
HAARLEM.

Telefoon 023 5531498, e-mail: info @ mhp-nh.nl.

Inlichtingen: Jan Baar.

VOOR WIE MEER WIL WETEN over oorlog en bevrijding

J. Krol: De geschiedenis van Nederhorst den Berg (1949).

H. XIX - Evacuatie, inundatie en oorlogsschade in de oorlogsjaren 1940-1945.

H. XX - Het ondergronds verzet in de oorlogsjaren 1940-1945.

Jan Snel: Prentenboek van Nederhorst den Berg (1981).

H. 11 - De inundatie van 1940.

H. 12 - Het verzet tijdens de oorlog 1940-1945.

W. van Deutekom e.a.: Nederhorst den Berg tijdens de oorlog 1940-1945 (1986).

Gerard Baar: Gesproken en gehoord verleden - Mobilisatie, Werinon 17.

A. Kostelijk: De lagere school in oorlogstijd, Werinon 15.

Themanummer Werinon 18: Bezetting en bevrijding, mei 1995.

Monique Klarenbeek: Er wasch eens ... de oorlog, Werinon 48/49/50.

Jan Baar: Nederhorst den Berg tijdens de oorlog 1940-1945, Werinon 52.

De Horstermeer moet droog.

'Jan van Noord - Terugblik op 1945', Werinon 53.

Mei 1945. Varen op de Middenweg.

KLEINE AANLEIDING – GROOT GEVOLG

Wil van Deutekom

Het begon zo'n twintig jaar geleden met de opmerking van oud-burgemeester J. Goudberg, dat hij het jammer vond dat er over Nederhorst den Berg tijdens de Tweede Wereldoorlog zo weinig bekend is, want, zei hij: "Er zal toch wel iets gebeurd zijn?"

Dat zinnetje was de aanleiding tot het schrijven van het boekje 'Nederhorst den Berg tijdens de oorlog 1940 – 1945'.

Een team, bestaande uit Jan Snel, Gé Verheul, Joop Pieket Weeserik en Karel Scherpenhuijsen maakte een opzet voor een boekje over de oorlogsbelevissen in onze gemeente en omdat ik Jan Snel al eens eerder had geholpen bij de samenstelling van zijn boeken, werd mij gevraagd om ook mee te werken. Als geboren en getogen Hilversumse dacht ik: "Dat wordt een klusje van niks, dat kan ik gemakkelijk doen, want wat kan er nou helemaal gebeurd zijn in zo'n afgelegen dorpje?" Ik stemde dus toe en ... stapte daarmee 'de geschiedenis van Nederhorst den Berg' binnen.

Mei 1945. De familie Kroone varend in de polder, vlak bij de Machineweg.

Samen met Jan Snel mensen bezoeken, luisteren naar hun verhalen, aantekeningen maken en die weer uitwerken, enz.. Jan kende iedereen en dat was heel belangrijk, want hij wist de juiste vragen te stellen, waardoor de mensen gingen vertellen.

Indrukwekkend was het om te horen en te zien hoeveel emotie er los kwam bij de vertellers. Met name als er herinneringen werden opgehaald aan de beide inundaties van 1940 en 1945 en aan de razzia van 14 januari 1945, toen dorpsgenoten werden opgejaagd en neergeschoten als schadelijk wild, vluchtend voor medemensen ... gruwelijk! Maar ook als er verteld werd over de spanningen die er waren bij de vele (joodse) onderduikers en hun gastgezinnen.

Wat de meeste indruk op mij heeft gemaakt is, denk ik, de veerkracht van de mensen, hun moed, hun vindingrijkheid, hun opofferingsgezindheid en hun hulpvaardigheid, maar boven alles, dat er in ons dorp – en daar hoort de Horstermeer nadrukkelijk bij – gewone mensen woonden, die bereid waren grote risico's te nemen om mensen in nood te helpen.

Verzet was er wel degelijk! Kleinschalig, maar niet 'op zijn Jan Boerefluitjes'. Het was al vroeg goed georganiseerd. De plaatselijke geestelijken, Ds. Groenenberg, Ds. Van Zorge en pastoor Groot voerden al vroeg het goddelijk gebod uit, dat zegt: "Herbergt de Vreemdeling", door onderduikers aan schuiladressen te helpen. Ambtenaren van de distributiedienst en de gemeentesecretarie zorgden zo mogelijk – met volledige instemming van burgemeester Van Harinxma thoe Slooten en gemeentesecretaris Krol – voor de benodigde bonkaarten en persoons-bewijzen die 'passend' werden gemaakt voor de gebruikers. Op de gemeentelijke stencilmachine werden o.a. 'krantjes' voor het verzet afgedrukt, die dan door zg. koeriersters werden verspreid.

Dit alles gebeurde aanvankelijk nog op 'dorpsniveau'. Daarin kwam verandering toen de LO (Landelijke Hulp aan Onderduikers) opging in de LKP (Landelijke Organisatie van Knokploegen) met als commandant smid J. Scherpenhuijsen Sr., die echter na een ernstig bedrijfsongeval, het commando overdroeg aan J. Snel Sr..

De Bergse Verzetsploeg werkte nauw samen met de KP's uit de omliggende gemeenten en stond zijn mannetje o.a. bij wapendroppings in Loosdrecht e.o. en bij het vervoeren en monteren van de wapens. Een zwarte dag voor de plaatselijke LKP was de deelname aan de aanslag op een

trein vol Duits oorlogsmateriaal nabij fort Uitermeer. Bij die gelegenheid is een van de mannen uit de Verzetsgroep door de SD gepakt, zwaar mishandeld en doodgeschoten.

Verzet tegen de vijand is geen avontuurlijk kwajongenswerk. De gebeurtenissen, beschreven in het boekje 'Nederhorst den Berg tijdens de oorlog 1940-1945' benadrukken dat nog eens extra. Uit onze kleine gemeente werden zo'n 25 mannen als gevangenen opgepakt en weggevoerd, en waren er drie doden te betreuren, nog afgezien van de vier jonge RAF-mannen, die in Nederhorst den Berg de dood vonden, toen hun tweemotorige bommenwerper nabij de Meerlaan brandend neerstortte.

De vraag: 'Er is toch wel iets gebeurd in Nederhorst den Berg' kan worden beantwoord met 'Er is veel gebeurd!'. Het schrijven van het boekje heeft duidelijk aangetoond, dat geschiedenis, ook de 'kleine geschiedenis' het waard is om vastgelegd te worden.

Onze eigen Historische Kring doet er alles aan om die geschiedenis te bewaren.

'Nederhorst den Berg tijdens de oorlog 1940-1945' (1986) is nog verkrijgbaar bij de Historische Kring Nederhorst den Berg.

Burgemeester B.A.Ph. van Harinxma thoe Slooten bij zijn afscheid in 1971.

*Van 25-12-1939 t/m 31-12-1971
burgemeester van Nederhorst den
Berg.*

OORLOGSJAAR MEI 1940

Gerritje van Huisstede

*10 Mei, Nederland in oorlog met Duitsland. Wat 'n gewaarwording!
's Morgens vroeg, dat schieten in de lucht!*

Wie had dat nu kunnen geloven, dat wij nog in oorlog zouden komen. Dan die twee Pinksterdagen. Om nooit te vergeten. Tweede Pinksterdag evacuatie. Wij moesten weg. Waarheen wisten we niet. Eerste Pinksterdag 's avonds nog tijding: klaar maken. Ieder ogenblik kan de tijding komen, dat we moeten gaan inpakken, was het toen. Wat moest je meenemen? 't Nodigste natuurlijk. En dan blijkt later, dat je nog dingen, die je graag had willen meenemen, vergeten hebt. Toen kwam 's morgens de tijding: 8 uur vertrek. Die een fiets hebben gaan met de fiets, de bejaarden en zieke mensen met auto's naar Hilversum, naar Crailo, zeiden ze. Waarheen?

Toen we op Crailo kwamen, 't zal ongeveer 9 uur geweest zijn, waren de mensen, die met auto's gebracht waren er al, die zaten in een tramwagen, die daar stond. Hoe lang moesten wij daar wachten? De een zei tot de middag, de ander zei 'n paar uur. Later hoorden wij: We gaan niet eerder weg als 6 uur, want alle mensen moeten er eerst allemaal zijn. Dat was een drukte, de hele dag is er gereden af en aan.

Hoe komt zo 'n dag om? De oude mensjes hebben een hele dag daar gezeten, waaronder ook m'n vader en moeder en grootmoeder. Toen wisten we nog niet waarheen wij zouden gaan. Gelukkig was het tamelijk mooi weer. Af en toe een beetje regen, maar dat viel nog al mee. 't Was anders een mistroostig gezicht, al die mensen op de hei te zien zitten met die witte pakken en zakken allemaal. Ikzelf was vreselijk bang dat er iets zou gebeuren met al die mensen bij elkaar. Gelukkig is alles goed verlopen.

Om 6 uur zeiden ze: Om half 7 klaar maken, ieder bij zijn eigen leider, want de trein komt. Maar de trein kwam nog niet. Toen ging het praatje, rond 8 uur pas. Nog langer wachten. Naar Zwaag gaan we, hoorden we toen. Dus onze pakken en zakken maar weer weggehaald, want het begon weer iets te regenen. Er waren ook dekens bij. Wij brachten het onder het balkon van de tram, daar bleef het nog wat droog. Toen eindelijk om 'n uur of half 8 kwam de trein. Dat was toen nog een drukte, al dat inladen van pakken en zakken en al die mensen! 't Verliep nogal vlot, Tegen achten vertrok de trein. Wij waren eigenlijk blij, dat we in de trein zaten, want wij hadden de hele dag grotendeels lopende en staande doorgebracht. De reis verliep goed gelukkig, maar niet vlot, want wij kwamen 's nachts om 3 uur

aan in Zwaag. Op 't stationnetje was 't donker. De trein stond af en toe stil en ging dan weer verder. In Amsterdam was het station als uitgestorven. Daar hebben we wij nog water gehad en toen maar weer verder. De reis was helemaal in het donker, niet erg leuk, maar daar was niets aan te doen. Wij hadden ook een deel mensen voor Wognum in de trein. Die hebben we eerst weggebracht. Toen moesten wij weer van Wognum terug naar Zwaag. We kwamen nog een dag te vroeg aan, want de mensen hadden nog niet op ons gerekend. Na de aankomst in Zwaag werden wij in 't veilinggebouw ondergebracht. Daar werden we verwelkomd door de burgemeester en anderen. Aan de overkant konden we een kop koffie halen in een café. In dat veilinggebouw kreeg je een adres, waar je naar toe kon gaan. Wij moesten bij een bakker, maar die kon ons niet hebben, want de vrouw was niet goed. Toen maar verder zoeken. Eindelijk, om 8 uur kwamen we bij mensen aan en zijn wij gebracht bij de familie Kinderman. Het was erg vreemd eerst. Later raakten we wel gewend aan de omgeving.

Gerritje van Huisstede (1910-1983) bewoonde samen met haar ouders en haar zus Aaltje (1916-2003) het winkel-woonhuis op de hoek van de Overmeerseweg en Vreelandseweg. Aaltje legde op 3 mei 1934 de eerste steen voor dit pand. De familie bestierde een kruidenierszaak. Vader van Huisstede was ook postbode.

Winkel-woonhuis van de familie Van Huisstede (1970).

Tot ongeveer 1970 waren er nog verpakte levensmiddelen te verkrijgen. Na de sluiting opende de “Kipcorner” er de deuren. Nu is kapsalon 't Kniphoekje in het winkelgedeelte gevestigd. Aaltje en Gerritje bleven nog enige tijd in de naastliggende woning wonen. Zij hadden een uitgebreide krantenwijk door een groot deel van het dorp. Zodoende werden zij samen bekende dorpsfiguren. Gerritje schreef het verslag van de gebeurtenissen in mei 1940 waarschijnlijk kort na de evacuatie op vijf schriftvelletjes met potlood in goed Nederlands.

'WEGENS STERK OVERWEGENDE GEMOEDS- BEZWAREN VAN RELIGIEUZEN AARD'

Jan Koorn weigert metaal in te leveren

Jan Baar

Op 18 juni 1941 werd door de Duitse overheid verordonneerd, dat voor 10 augustus alle voorwerpen van koper, nikkel, tin, lood of legeringen ingeleverd moesten worden bij gemeentelijk inleveringbureaus. Ook bedrijven en overheidsinstellingen moesten hun voorraden deels inleveren.

De inzamelingsactie bracht maar een kwart op van de door de Duitsers verwachte opbrengst. Ook de Bergers moesten met hun metaal, dat nodig was voor de oorlogsindustrie, naar de in het gemeentehuis ingerichte inleveringpost: '...de meeste mensen kwamen giechelend met wat rommel aandragen maar er waren er ook bij met spullen, die ze beter in de tuin hadden kunnen begraven... veel koper hadden de mensen trouwens niet in huis, het was hier armoe troef...' staat er te lezen in 'Nederhorst den Berg tijdens de oorlog'. De familie Scherpenhuijsen redde het hek rond de Juliana-Bernhardboom. Het werd in stukken gezaagd en in veiligheid gebracht. Een gevolg van deze verordening was verder, dat de klokken van de Rooms Katholieke kerk op 21 april 1943, 'de verjaardag van Het Beest', uit de toren geroofd werden. Pastoor Groot kon zijn tranen niet bedwingen, op die trieste Witte Donderdag. De klok van de kerk op de heuvel kon gered worden door deze tot kunstschat te verklaren.

Soms weigerde iemand echt om principiële redenen spullen in te leveren. Zo ook de Heer Koorn van de Machineweg in de Horstermeerpolder. In een brief aan B. en W. zette hij eind juli 1941 zijn motieven uiteen. Het inleverformulier bleef oningevuld.

Jan Koorn, geboren in 1876 te Winkel, werd rond 1902 aangetrokken door het Christen-anarchisme, waarvan het woord van Christus 'Verheerlijkt me niet, maar volg me' zijn leidraad werd. In 1902 werd hij deelgenoot van de Kolonie Walden van Frederik van Eeden, waar hij de koeien kreeg te verzorgen. Ook voor hem werd het leven in de gemeenschap een teleurstelling.

Na nog een poging gewaagd te hebben in een andere kolonie, kwam hij in 1919 met zijn vrouw Antje de Haan (1886, Menaldumadeel/Fr.), met wie hij in een vrij huwelijk leefde, vanuit de Haarlemmermeer naar de Horstermeer, waar zij aan de Nieuweweg C 167 (Machineweg 14) een tuinderij

begonnen. Ook troffen ze in de polder mensen, die met hun ideeën en levenswijze op dezelfde lijn zaten als zij.

Mede-hout den Berg

in de Hoorn van 1941

Mijnheer.

Aan de Oproep

nen name geteld op Doncherveldag s. k
16 uur 30 zal ik niet voldoen, om
de hierna volgende redenen:

Metaal-als bedoeld op bijgaas
de oproep bezit ik hoegenaamd niet

Wat ik bezit, is zoverenit of
noodzakelijk voor dagelijks gebruik

Echter, al wat ik bezit - ook
ik in persoon, maak deel uit en behoort

der Gemeenschap. Wanneer een deel
dezer Gemeenschap nochtans, mij oproep

roepen, bijdragen te leveren, tot ver
nietiging van goed of 't leven

b.v. van mijn soortgenooten, kan
ik aan een zoodanig Oproep, wegens

sterk overwegende Gewoedsbetrewaren,
van religieuze aard niet voldoen

Waar ik in 't onzekere verkeer
omtrent de bedoeling van bijgaande

Oproep kan ik zonder nader gegeven
mijn medewerking niet geven.

Hoochachtend

J. Hoorn

Ze behielden hun hele leven een aantal van de idealen van de beweging. Ze leefden zo zuinig mogelijk, waren vegetarisch en geheelonthouder en wanstrouwden elke weelde.

Of en in hoeverre deze brief nog gevolgen gehad heeft voor Jan en Antje is niet bekend.

Jan Koorn overleed in 1965 op 89-jarige leeftijd aan de Machineweg. Antje bereikte de leeftijd van 98 jaar en stierf in 1984 in 'De Kuijer'.

<p>A Deze oproeping medebrengen</p> <p>De Burgemeester van nevenvermelde gemeente roept U op om op <u>Dinsdag</u> dag, den <u>31</u> Juli 1941, te <u>16.15</u> uur, in het lokaal, gelegen <u>gemeentehuis</u> te verschijnen of U te doen vertegenwoordigen voor de vereischte inlevering van metalen voorwerpen, als bedoeld in de Verordening No. 108/1941 van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied betreffende de inlevering van metalen.</p> <p>LET OP! Voor de inlevering komen in aanmerking de aan omzigtige vermelde metalen, waarvoor alleen de metaalwaarde kan worden vergoed. Vervoerkosten worden niet vergoed.</p> <p>Hoi helzen, welke een gewicht van 20 kg te boven gaan, worden op verzoek kosteloos afgehaald.</p> <p>Inventarislijsten, betreffende de in te leveren metalen voorwerpen, zijn desgewenscht ter secretarie kosteloos verkrijgbaar. In een bijzonder geval kan, met overlegging van een taxireport van een betetigd deskundige, bij tot den burgemeester to richten verzoekschrift, een hogere vergoeding dan de metaalwaarde worden verzoekt.</p> <p>Metalen voorwerpen van hoge wetenschappelijke, geschiedkundige of kunstwaarde of als waardevol volksgoed te beschouwen voorwerpen, moeten voorloopig niet worden ingeleverd, doen worden aangemeld met een aanmeldingsformulier, model II, dat ter secretarie kosteloos verkrijgbaar is.</p>	<p>DIENST Departement van Binnenlandsche Zaken</p> <p>Aan <u>y Koorn</u></p> <p>Adres <u>C 167</u></p> <p>Nr. 1161 te</p> <p>De burgemeester van NEDERHORST DEN BERG</p>
<p>N. S. 18833 De oproepene e.g. de inleveringsplichtige is aansprakelijk voor de namens hem door zijn vertegenwoordiger gedane inleveringen en afgelegde verklaringen.</p>	

De oproep aan J. Koorn om 'metalen voorwerpen' in te leveren.

Gegevens:

SAGV GANdB - Ingekomen Stukken 1941.

W. van Deutekom e.a. - Nederhorst den Berg tijdens de oorlog 1940-1945 (1986).

Rob Stalenhoef - De klokkenzolder. In: Werinon 53 (2004).

Dr. P.J. Prins - Interview met de heer Koorn, 1962. In: Proefschrift (1963).

HERINNERINGEN UIT MIJN ONDERDUIKTIJD (1943)

Klaas Ootjers

Klaas Ootjers werd op 24 januari 1924 geboren. In augustus 1942 - hij was toen transportarbeider en woonde in Noord-Scharwoude - moest hij zich laten keuren op het Arbeidsbureau in verband met arbeid in Duitsland. Na veel gevraag, gepraat en dwang tekende hij de verklaring van de dokter. Een oproep bleef steeds uit, maar midden juni 1943 verscheen de bekendmaking, dat alle jongens met geboortejaar 1924 zich opnieuw moesten melden. Dit betekende transport naar Duitsland.

Ja, wat moest er gebeuren? Eerst was ik van plan er heen te gaan, maar na lang overleggen, besloten we dat ik niet zou gaan. Dus, niet in de eigen plaats blijven en onderduiken.... Ik kon wel bij Ome Klaas in de Horstermeer komen. We dachten toen nog dat het met 3 of 4 maanden wel gebeurd zou zijn.

De 28ste juni 1943 kwam ik na een treinreis veilig aan in de Horstermeer. Op 5 juli kwam er voor de eerste keer bericht, dat er 's nachts een razzia op komst was. Ik ben 's avonds om 11.00 uur met Teus Versteeg het land ingegaan en we hebben daar in het schuurtje geslapen op een bank van 1½ meter lang en een ½ meter breed. Het was koud en 's morgens was ik zo stijf als een plank.

Al gauw heb ik niet meer in huis geslapen, maar in de schuur op de hanenbalken met als bed oude zakken en een kindermatrasje én veel last van vlooiën. Ik voelde me soms erg eenzaam. Drie maanden heb ik daar geslapen en in die tijd zijn ze hier in de polder geweest, huiszoeking doen. Teus lag op zijn bed toen ze hem ontdekten. Maar omdat hij nog niet direct in de leeftijd viel, had hij geen last. Waarschijnlijk was de boel verraden, maar gelukkig zijn ze niet bij mij geweest en ook niet in huis. Nadat ze Teus bij Jaap gevonden hadden, dachten ze dat ik daar ook was en hebben daar de boel grondig afgezocht. Daarom ben ik toen 3 maanden zo goed als niet van het erf af geweest. Er kwam kool in de schuur en daar het toen te vochtig werd, ben ik weer in huis gaan slapen, ook omdat het verder rustig was.

Half november kwam er weer bericht van een razzia. Ik heb in een hooiberg geslapen. Ik heb ontzettend lang gezocht om het gat te vinden,

voor ik er in kon kruipen. Ik had 3 paar sokken en klompen aan en veel jassen over me heen, maar toch was het akelig koud en wat nooit gebeurde, ik moest er twee keer uit om te wateren. Een week later moest ik nog eens de hooiberg in, maar om 4.00 uur kroop ik er weer uit, want de boer wist niet dat ik daar zat en ik was bang dat hij me met zijn hooivork in de benen zou prikken als hij de koeien moest voeren. Gelukkig was het verder weer loos alarm.

Op 12 december kon ik voor het eerst naar huis, achter in een wasauto. Met een flinke buil op mijn kop kwam ik in Broek op Langendijk aan. Daar heb ik bij kennissen gewacht tot het donker was en toen ben ik naar huis gegaan. Het was een echt weerzien, want ik had moeder een half jaar niet gezien. Een paar weken kon ik daar rustig blijven, overdag binnen en 's avonds naar Nel.

Maar in de Langendijk en de Waard werd het steeds onrustiger. Joden werden opgepakt, meerdere schuilplaatsen moesten geregeld worden en er werden noodgedwongen nachten doorgebracht in het veld. Toch kon Klaas tot zijn verjaardag (24 januari) nog in zijn geboortestreek blijven.

Dus mijn verjaardag heb ik nog heerlijk thuis gevierd. En daarna heb ik gewacht tot de auto weer vertrok naar de Horstermeer. Ik had niet veel zin om van huis en van Nel weg te gaan, maar zo kon het ook niet langer. Dus maar afscheid genomen, wat ik altijd maar een zuinige baan vind.

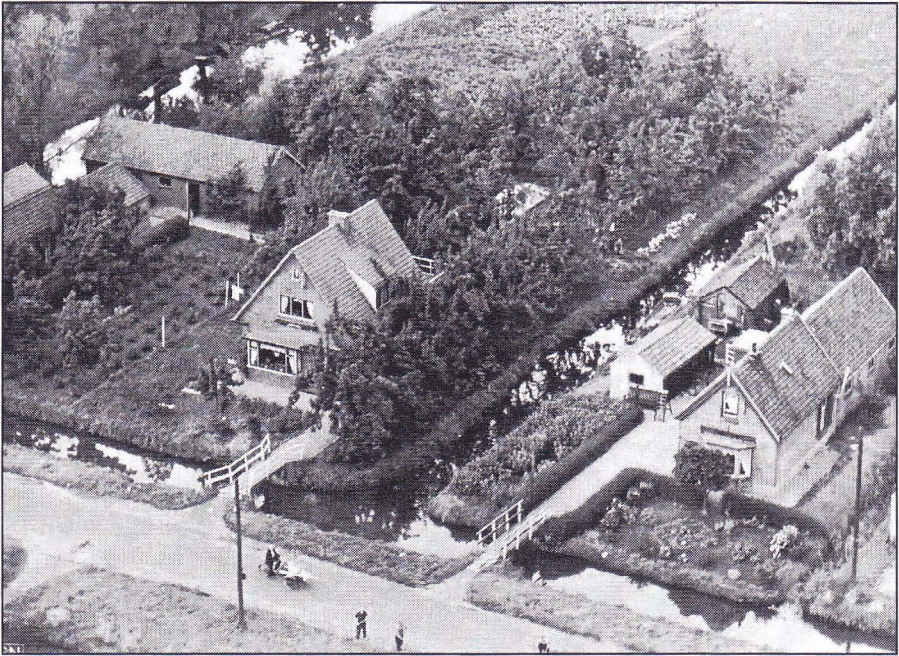
Op 4 februari 1944 kwam ik weer veilig in de Horstermeer aan. Daar was het de laatste tijd steeds rustig gebleven. Maar dinsdag 28 maart werd het anders. Toen er moffen in de buurt waren heb ik 's avonds in de school geslapen op de planken. We, Jan de Historicus en ik, lagen op een verhoging op de zolder en na meermalen de trap door het luik opgetrokken te hebben gingen we slapen. Het ging alles best....

De volgende nacht heb ik in 't stro geslapen.... Daarna was het weer vrij rustig, zodat ik weer in huis geslapen heb.

Donderdag 30 maart kwam er 's morgens bericht, dat er een razzia was. Er waren 600 Duitsers in 's-Graveland en ook in de polder was er controle. Ik heb die morgen maar gewoon door blijven eggen en 's avonds maar weer in 't stro gekropen. Daarna leek het weer rustig en sliep ik weer een paar nachten thuis.

Zondag 2 april waren vader en moeder over, omdat ik belijdenis deed. Het was een mooie dag, die ik nooit vergeten zal. Ik ben 's avonds gewoon naar

bed gegaan. Ik sliep al half toen er gebeld werd. Ik schrok me naar, want ik dacht: "Daar heb je ze!" Nadat er gebeld was, wist ik niet hoe gauw ik uit bed moest en in mijn onderbroek naar de schuilplaats moest komen.

Huis en tuinderij van de familie G. Kostelijk. In de koolschuur van Klaas Kostelijk, links, sliepen de onderduikers. Rechts de woning van de familie Bart van der Heiden.

Ik was er halverwege in en toen hoorde ik, dat er een seintje kwam, dat ze in Overmeer waren met de overvalwagen. Ik heb toen mijn kleren aangetrokken, rende naar buiten en kwam daar iemand tegen die kwam waarschuwen, dat ze al vlakbij waren, zodat ik niet naar 't stro kon. Er zat dus niets anders op dan het land op te gaan. Daar hoorde ik de wagen voorbij gaan. Drie jongens uit Overmeer hadden ze meegenomen. Op het land stonden zeven pakken stro. Een daarvan heb ik losgemaakt en de andere zes overeind gezet voor de luwte. Maar warm was het niet. Ik was blij, dat het dag werd. Maandag 3 april 's avonds fietste hier een mof voorbij. Een buurjongen moest zijn persoonsbewijs laten zien, zodat ik op hete kolen zat. De Duitser fietste geregeld heen en weer en keek erg in huis

bij ons, zodat ik al bijna mijn klompen wou pakken en weg wezen, maar hij moest ergens anders wezen en niet bij ons. Die avond hebben we met zijn drieën in 't stro gelegen. Het was erg krap, maar ik heb geslapen als een os. Naderhand kregen we geregeld seintjes van razzia's, maar gelukkig kwamen ze niet.

Woensdag 19 april ging ik, nadat ik een week of wat voor de veiligheid thuis was gebleven, weer eens naar de zang. Om half tien werden de aanwezige onderduikers gewaarschuwd. Razzia! Maar waar? Ik dorst niet naar huis, want het gerucht ging, dat het in Overmeer was. Maar er bleek niets van te kloppen. Een paar meisjes van de zang keken of de kust veilig was, haalden me op en loodsten me veilig de polder in....

Donderdag 1 mei kwam Nel bij G. Snel, dus het zag er beter uit.

Eind mei was ik bij Gert vandaan en werkte bij Bogaard. Ik was bij Nies en Gerard in de kost.

Eindelijk, op 5 juni 1944 begon de lang verwachte invasie in Frankrijk. Dus de bevrijding zou wel gauw volgen.

Drie dagen later lag ik 's nachts om half twaalf heerlijk te slapen.

Plotseling werd ik wakker geschud door Nies. 'Allemaal moffen', hoorde ik, dus als de drommel eruit en in mijn ondergoed naar beneden. Ik trilde op mijn benen en wou zo naar buiten gaan. Maar het viel weer mee. Er waren 10 motorfietsen met zijspan langs gekomen en 3 auto's, dus iedereen dacht aan een razzia. Ik kleepte me aan en heb de rest van de nacht in 't konijnenschuurkje op bossen stro geslapen. Om 12 uur kwamen er weer 7 motoren langs. Maar ook dat was een patrouille op doortocht.

Op 8 juli veranderde ik weer van kosthuis. Ik kwam bij Strijbis in de polder. Het was te hopen dat dit het laatste zou zijn.

3 Augustus was ik bij Strijbis aan het schoffelen. Tweemaal werd ik gewaarschuwd: Groene Politie bij de burens op 't erf! Ik rende het land verder in om de bui af te wachten. In het koren lag nog een duiker, die bij die burens was. Die knaap holde als een bezetene boven in het land. Dat was erg onverstandig, want dat wekt juist argwaan. Maar het was weer niets. De Groenen waren daar om een beetje melk te halen, want eentje had er dorst....

Woensdag 9 augustus kwam er nog een Landwacht in Den Berg. Bij de 'Boerhoek' namen ze drie onderduikers en de baas zelf mee. 's Avonds kwam er een waarschuwing, dat ze 's nachts zouden komen. Ik ging met een gedeserteerde politieagent en een commandant van 'Vrij Nederland' het land in om 10 uur 's avonds. We hebben wat zitten praten, een sigaret gerookt en toen geslapen. Dat zou best gegaan zijn, als er niet zoveel

vlooiën geweest waren.... Ik heb die nacht bijna niet geslapen. Pas tegen de morgen sloop ik in, maar toen moest ik er alweer uit.

Wat rest ons?

Ik ben de hongerwinter thuis gebleven, ook omdat er niet zo erg meer naar onderduikers werd gezocht. Ik kocht een spinnewiel en zat thuis in de Oosterstraat, enigszins verdekt opgesteld, wol te spinnen.

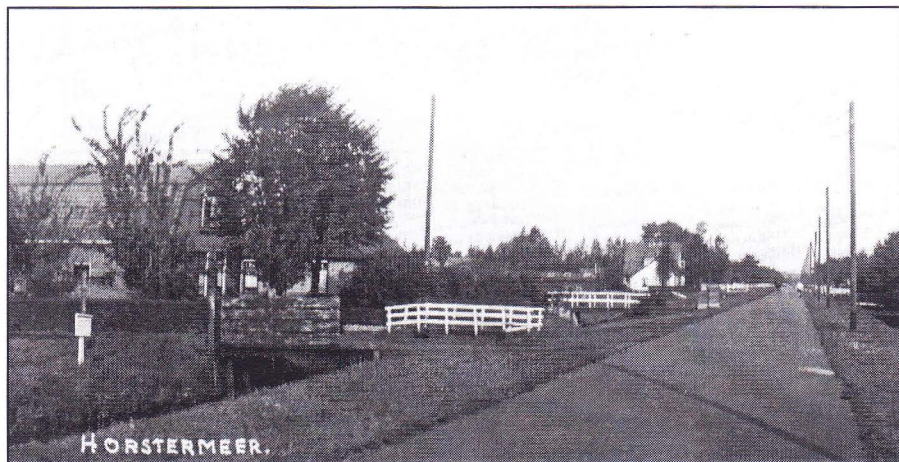
Eten kregen we van de gaarkeuken. Zo hebben we de bevrijding van 1945 afgewacht. Geen vreemde overheersing. Volop eten!

Ik wil hiermee alle mensen bedanken, die mij in de oorlog gastvrijheid hebben gegeven. Hartelijk dank.

Klaas Ootjers (1924) schreef het bovenstaande in 2000 aan de hand van de dagboeknotities, die hij ten tijde van de gebeurtenissen in een schriftje had bijgehouden. Hij verbleef in het begin van zijn onderduikperiode bij familie Klaas Kostelijk, Middenweg 23, later bij Gerrit Kostelijk aan de Middenweg 25 en daarna nog bij de familie Strijbis, ook in de Horstermeer en bij Gerard Snel aan de Dammerweg.

Klaas woont anno 2005 in Heerhugowaard.

Het begin van de herinneringen en het deel waarin Klaas het verblijf in zijn geboortestreek beschrijft, is door de redactie samengevat.

NOODGEDWONGEN IN DEN BERG

Evacués uit Arnhem en omgeving, september 1944 – juli 1945

Jan Baar

Na de Slag om Arnhem in september 1944 werd de bevolking van de zwaar getroffen Gelderse hoofdstad en omgeving geëvacueerd naar andere delen van het land. Op 23 september gaf de Wehrmacht via het Rode Kruis de bevolking, 180.000 mensen, bevel te vertrekken in de richting Apeldoorn. Ruim 130 evacués kwamen in Nederhorst den Berg terecht. Met het oog op de voedselpositie werden ze hoofdzakelijk ondergebracht bij boeren en tuinders.

Ze zouden de laatste acht maanden van de oorlog, ver van huis en haard, noodgedwongen hier moeten blijven.

In zijn ‘Verslag over den Toestand in deze gemeente’ (14 mei 1945) schrijft Burgemeester van Harinxma thoe Slooten: ‘Een opeenhooping van de bevolking in het eigenlijke dorp met daarenboven nog ±150 geëvacueerden uit Arnhem en omgeving en een aantal onderduikers. De geëvacueerden verlangen begrijpelijk er zeer naar om naar huis te mogen. Naar een ambtenaar van het Militair Gezag mij echter mededeelde zal dit nog eenigen tijd duren wegens de daar aangerichte verwoestingen. De zeer critieke voedselpositie zal naar mijn meening binnen korten tijd aanzienlijk verbeteren’. Er waren ongeveer 200 huizen in de gemeente ontruimd. In de drooggebleven woningen van het dorp waren ook veel inwoners van de Horstermeer ingekwartierd. Er werd ook gewoond in schuren en garages.¹

Het gezin J. F. Stijvers, bestaande uit Jan (55), bakker in een broodfabriek, maar op dat moment werkeloos, zijn vrouw Anna en twee volwassen dochters, konden terecht bij schilder Frans Stijvers, ongehuwde broer van Jan, wonende aan de Overmeerseweg B 97 (nu 9). Ze zullen zelfstandig het besluit genomen hebben naar hun familie in Den Berg te gaan. Op 7 oktober 1944 werden ze als eerste vluchtelingen geregistreerd. Hoewel het huis niet groot was, was er toch wel redelijk ruimte voor de familie uit Arnhem. Ze hadden in ieder geval de zolderverdieping helemaal tot hun beschikking. Dochter Jo had al vanaf voor de oorlog verkering met een Bergse tuinderszoon, dus er zal af en toe wel wat extra voedsel beschikbaar geweest zijn. Marie was coupeuse en probeerde hier en daar te werken. Verder zullen de evacués, buiten de dagelijkse huishoudelijke werk-

zaamheden niet veel om handen gehad hebben. Jo Stijvers en haar nicht Jo Baar van de Slotlaan gingen in februari 1944 op voedseltocht. Via Den Ham en Klarenbeek kwamen ze op hun fiets met massieve banden aan de andere kant van de IJssel. Hoewel er bij hun thuis niet echt zwaar honger geleden werd, was het eten, dat ze mee terug konden nemen, erg welkom.² Toen eind februari 1945 de Centrale Keuken sollicitanten opriep, solliciteerden Jo en Marie ook. Zij werden niet aangenomen. Nog 25 evacués wilden wel in aanmerking komen voor zo'n baantje. Er werd er slechts één aangenomen; de heer R. de Keizer (28), ambtenaar bij RWS, mocht aan de slag als uitreiker van voedsel. Al op 4 mei nam hij ontslag, omdat hij gauw naar zijn woonplaats dacht terug te kunnen keren.³

*Mei 1945.
De familie Cor Kroone met
gasten, Middenweg 147.*

Veel evacués waren in de Horstermeer terechtgekomen.

Bij de tuindersfamilie Ruizendaal, bestaande uit de weduwe Ruizendaal, 8 kinderen, een kostganger en 2 onderduikers, kwamen eind september 1944 twee gezinnen Huberts met in totaal 7 kinderen uit Huissen en Angeren, lopend aan aan het eind van de Nieuweweg bij de Wipbrug. Ze werden opgenomen, maar konden niet allemaal daar blijven. Een deel werd ondergebracht bij familie en kennissen in de polder en het dorp.⁴

Twee kwamen er bij Cor en Annie Kroone (Middenweg 64) in huis.

Toen de polder geïnundeerd werd, besloten Cor en de familie Huberts in onderling overleg het huis in de polder niet te verlaten. Bovenverdieping en zolder werden heringericht. Schotten zorgden voor scheiding en kermisbedden boden een rustplaats. Uiteraard was het wel een hele verlichting toen de mensen uit Angeren op 24 mei naar huis konden. De spullen werden naar het droge gevaren en Cor bracht met paard-en-wagen de evacués met hun bezittingen tot Amerongen. Van daar trokken ze verder naar hun woonplaats.⁵

Er is altijd contact gebleven tussen de families Grad Huberts en Ruizendaal. Toen Leo en Ria Ruizendaal een andere bedrijfsmogelijkheid zochten, kwamen ze via Huberts in Groessen in de Betuwe terecht.

Mei 1945. De vlag in top bij de familie Ruizendaal, Middenweg 14.

Op 4 juni 1945 ging de burgemeester persoonlijk de situatie in Arnhem bekijken en bespreken met de autoriteiten. Hij kreeg de verzekering, dat de gemeente Arnhem de vergunningen voor de her-evacuatie af zou geven.

De familie W. P.J. van Dalen (7 personen), onder dak bij de families J. van Ruitenbeek en B. Smits in de Horstermeer, en de familie Th. H. Jansen (6 personen) uit Huissen, kregen als één van de eersten eind mei toestemming terug te keren naar hun woonplaats, omdat ze als tuinder mee konden helpen de voedselsituatie zo spoedig mogelijk te verbeteren. De heer Breemans uit Arnhem diende een verzoek in om ook mee te mogen rijden, zodat 'hij zich mondeling met de burgemeester van Arnhem kan verstaan, omtrent zijn definitieve terugkeer naar Arnhem, opdat hij zijn werk als tekenaar van het kadaster i.v.m. de wederopbouw aldaar z.s.m. kan hervatten.' De heer G. J. Venneman stelde een vrachtauto beschikbaar, maar het grote probleem was de benzine. De Autobevrachtingsdienst wees een aanvraag voor 85 liter af. Met medewerking van het Militair Gezag konden tenslotte half juni de Bergse auto-ondernemers G. H. Franssen en H. van Zomeren belast worden met de repatriatie.

Een dankbare heer Van Dalen liet de burgemeester weten, hoe reis en terugkeer waren verlopen.

Wel Ed Heer Burgermeester

Huissen 22-7-1945

Aangezien ik u beloofd had U te zullen schrijven wil ik dit volbrengen hè, want belofte maakt schuld.

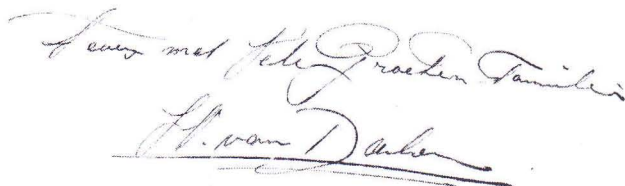
Daar wij wel een moeizamen tocht gehad te hebben naar Huissen en wel een over hope boel gevonden te hebben en alles in de war in huis, dat kunt U begrijpen, maar met hard werken en aanpakken zijn wij weer zoo ver gekomen weer in een droog huis te mogen wonen. Het bedrijf zag er ook heel verschrikkelijk uit, heeft ook heel wat moeite gekost het weer zo ver in orde te krijgen, maar ja Menhr B.M. 't heeft al geld gekost van begin af aan tot nu toe en niets gebeurd te hebben en nog niet, want wij gaan met niets de winter in. Nu wordt het wel tijd op hulp hè. De Heren nemen wel steeds de schade op ...dus alles op afwachten is de leus, zoo ook met mijn vrouw, daar had de kleine spruit ook al geboren moeten zijn, ook nog niets, dit maakt mij toch wel een beetje bezorgt niet waar.

*Voorts maken we het alle nog goed en honger lijden is
afgelopen, zooals op den Berg.*

*Als U idee heb komt ook eens een kijkje nemen hier in
Huissen, met alle plezier.*

Tevens met vele Groeten Familie

W. van Dalen

A handwritten signature in cursive script, reading 'Tevens met vele Groeten Familie' on the top line and 'W. van Dalen' on the bottom line, which is underlined.

De Arnhemse familie Stijvers moest nog ruim een maand langer in Den Berg blijven. Half juli kwam eindelijk de woonvergunning af. Na toewijzing van 50 liter benzine kon ook dit gezin terugkeren.⁶ Ze vonden hun huis in de Fagelstraat in de laaggelegen buitenwijk 't Broek onder water en grotendeels verwoest. Zij kwamen na de oorlog regelmatig in Den Berg op bezoek.

Op 26 oktober 1945 kon burgemeester Baron van Harinxma thoe Slooten aan zijn Arnhemse collega berichten, dat er in Nederhorst den Berg geen evacués meer aanwezig waren.

Noten:

¹ SAGV GA NdB - Doss. nr. 157.

² Interview met Jo Mulders Baar (1919), 1 maart 2005

³ SAGV GA NdB - Doss. nr. 26.

⁴ Interview met Ria Ruizendaal- van der Linden, (1931), Groessen, 21 maart 2005.

⁵ Dagboeknotities van Cor Kroone (1908), april/mei 1945, verwerkt door
E. Van der Heijden, 1978.

⁶ SAGV GA NdB - Doss. nr. 67.

DE LAATSTE MAAND VAN DE OORLOG

Frits Smit

Om een indruk te geven hoe ik de bevrijding op 5 mei heb ervaren is het nodig de gebeurtenissen van de oorlog te vermelden. De Duitsers dreigden steeds de Horstermeer onder water te zetten. Dit had geen enkel strategisch belang, het was alleen vernielzucht. Ze wisten natuurlijk al dat hun strijd verloren was. Eerst werden de afsluitkleppen van het gemaal vernield, zodat het water vanuit het Boezemkanaal terugliep naar de polder. Er mocht dus niet worden gemalen. Als er geen Duitsers waren, werd er toch gemalen, zodat de polder nog droog bleef. Toen na een week de polder nog niet onder water stond lieten de Duitsers half april, midden in de nacht, aan beide zijden van het Boezemkanaal de dijken springen. Als een lopend vuurtje ging het bericht de polder door. We pakten in wat het meest nodig was. 's Morgens moesten eerst de koeien nog gemolken worden, die liepen bij boer Lam in het land. Daar stroomde het water al met geweld het land over. Karel Vogel uit 's-Graveland kwam ons te hulp wat het vee betrof. Dat mocht bij hem aan de Cannenburgerweg in het land, samen met het vee van Lam. Mijn oudste zus woonde aan de Herenweg in Ankeveen en daar kon een deel van het gezin ondergebracht worden. Ook mijn zwager, die met TBC in een tent van het Witte Kruis lag. Jan van Rijn, ook van de Herenweg, bood aan de rest van ons gezin en een onderduiker te huisvesten.

We hadden geen honger, maar door eenzijdige voeding van aardappelen en pap kregen we wel allemaal diarree. Even voor de bevrijding gingen onze koeien, nog maar zes stuks, met de zes koeien van Jan van Rijn naar het land in het Spanderswoud tegenover het Theehuisje. Op een zondagmorgen (Jan van Rijn was ziek) ging ik met een onderduiker melken. In het land aangekomen zagen we de resten van een geslachte koe liggen. Het was er een van Jan van Rijn. We stelden toen een koeienwacht in om bij toerbeurt op de koeien te passen. Gelukkig is zoiets nooit meer gebeurd.

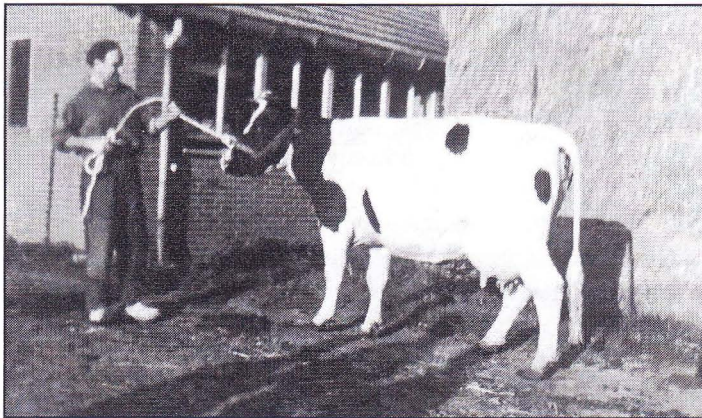
Toen op 5 mei het gerucht ging, dat de oorlog afgelopen was, konden we het eerst niet geloven. Het bleek gelukkig waar te zijn, aan de ene kant grote vreugde, dat we vrij waren en het allemaal overleefd hadden, maar aan de andere kant verdriet, dat er op het laatst in de Horstermeer nog zoveel vernield was.

Mijn eerste ervaring met een militaire legerwagen van Canadese makelij werd me bijna fataal. Er had een koe gekalfd in het Spanderswoud en ik

nam het kalfje op de paard-en-wagen mee om het naar de Cannenburgerweg te brengen. Vanuit het Ankeveensepad moest het paard met een vaartje tegen de Klapbrug op. Vanuit het Noordereind in 's-Graveland naderde een legerwagen met soldaten. Doordat de chauffeur krachtig remde werd mijn wagen maar licht geraakt en had ik alleen de schrik van mijn leven.

Begin juni was er teveel vee in 's-Graveland en omgeving en moesten we via de bureauhouder een gedeelte van het vee naar Ouderkerk brengen. Verkeer was er nog niet, dus werd het vee lopend naar Ouderkerk gebracht. Wij reden mee op de fiets met antiplofbanden. De hele dag stroomde het van de regen. Ongeveer om 5 uur 's middags kwamen we bij de boer, die het vee moest inscharen. Die was er niet blij mee, maar met de papieren van de bureauhouder moest hij wel. Wat voelde ik mij ongelukkig, toen ik daar als kletsnatte bedelaar stond.

Zodra de polder op 29 juni weer droog was, zijn we eerst het huis bewoonbaar gaan maken en hebben we mijn 19de verjaardag thuis in een bevrijd land kunnen vieren.

Frits Smit toont zijn beste koe (1970).

Frits Smit (1926-1999) woonde op de boerderij aan de Nieuweweg C 115/Middenweg 72. Na de oorlog was hij erg actief in de polder. Hij werd o.a. bestuurslid van de Horstermeer, bekleedde een aantal functies in de agrarische wereld en in Den Berg en gaf in comités vaak zijn medewerking als er iets te organiseren viel.

Frits schreef het bovenstaande in 1995 naar aanleiding van '50 jaar bevrijding'. (Redactie)

VAN DE KAART (foto op de omslag)

Ruud Verkaik

Overmeer, april 1945

Deze foto toont het gevolg van de inundatie van half april 1945. De opname geeft een duidelijk beeld van de situatie in Overmeer. De amateurfotograaf stond met zijn rug naar het oude gemaal in Overmeer op de driesprong Overmeerseweg/Vreelandseweg/Nieuweweg. Links staat de Blijkpolder onder water, rechts de Meeruiterdijksepolder.

De Horstermeer kwam voor de derde keer in dertig jaar onder water te staan. De eerste keer gebeurde dat volgens een vooropgezet plan in het kader van de landsverdediging met de Nieuwe Hollandse Waterlinie vanwege de oorlogsdreiging begin augustus 1914. De bewoners werden gewaarschuwd en het gemaal in Overmeer werd stopgezet. Er kwam een laag water in de polder te staan, zodanig dat de hogere delen nog droog bleven. Eind augustus werd de inundatie weer ongedaan gemaakt. De schade aan gewassen was onherstelbaar.

Ten tweede male ging de polder onder water op 12 mei 1940, weer volgens het verdedigingsplan. Omdat de inundatie volgens de militaire autoriteiten te langzaam ging, werd via de Meeruiterdijksepolder extra water ingelaten. De linie hoefde niet verdedigd te worden en met behulp van vier dieselnoodgemalen werd op 10 juni het normale polderpeil weer bereikt.

De derde keer, half april 1945, gebeurde de onderwaterzetting zonder enig vooropgezet plan en voorafgaande waarschuwing door de Duitsers, in een wanhopige poging nog iets te redden en hun terugtocht te dekken. Het water kwam nu tot wel 2.50 meter boven het normale polderpeil. Met man en macht werd na de bevrijding gewerkt om de polder weer droog te krijgen. Op 29 juni was het normale polderpeil bereikt.

In 1945 kwamen ook de andere laaggelegen delen van Nederhorst den Berg onder water te staan.

We kijken vanaf de driesprong recht de polder in. Op de achtergrond, in het midden, is de boerderij van de familie Van den Berg aan de Meerlaan nog net te zien. Rechtsmidden staat het Polderhuis aan de Nieuweweg (nu Meerhoekweg) met de voeten in het water, voor de deur ligt een roeiboot klaar. Op de voorgrond rechts staat het café van Vriens, dat werd uitgebaat door Katrien Schapers- Vriens. Of er in deze abnormale tijden genoten kon worden van een heerlijk glas Hero Perl Vloeibaar Fruit en een glas koel

getapt Heineken bier, zoals de reclameborden beloven, staat te bezien. Net erachter is een stukje muur te zien van de garage-werkplaats van Jan Schapers.

Het gebied tussen Polderhuis en Café is nog geheel onbebouwd. De woningbouw in Overmeer begon pas na de oorlog.

Links staat een schuurtje van de huizen aan het begin van de Meerlaan (Zie Werinon 55, pag. 7). Daarachter het witte 'Veenhuisje'. Gelukkig staat het er nu nog in de bocht van de Randweg. Helemaal achterin staat de stal van het boerderijtje op de plek waar nu de familie Van Kippersluis woont, met de was wapperend aan de lijn.

Op het eerste gezicht lijkt het een vredige rustige waterplas. Het water in het midden moet toch wel zo'n diepte hebben van ongeveer 5 meter. Hieronder gaat de Tocht, het afwateringskanaal van de Horstermeer, schuil (Zie Werinon 45, pag. 12). Het kanaal liep in deze tijden nog door tot het hart van Overmeer. (Zie Werinon 55, pag. 9).

(Collectie Ruud Verkaik.)

Een beeld van de situatie aan het begin van Overmeer.

De fotograaf stond met zijn rug naar de Vecht toe, vlakbij de Loswal. Vanaf de Overmeerseweg kijken we op de nog geheel onbebouwde Blijkpolder.

Links staat het huis van de familie Gerrit Vossepoel, nu woont de familie P. de Vreede er. Rechts is nog net het erf met enige bijgebouwen van de boerderij van Henk Snel te zien.

De bomen hebben de Hongerwinter overleefd. Waar het water staat, geeft nu de Lijsterlaan toegang tot Overmeer-Noord.

LANG LEVE DE KONINGIN!

Op naar de Nationale Feestdag, 31 augustus 1945

Jan Baar

Na de eerste spontane bevrijdingsvreugde, die meest binnen de eigen kring, familie en buurt geuit en beleefd werd, viel het te verwachten, dat 31 augustus 1945, de dag waarop Koningin Wilhelmina 65 jaar werd, zou uitgroeien tot een nationaal feest van ongekennde omvang. Nog een keer zou er goed gefeest en uitgepakt worden. Daarna was het werken en aanpakken geblazen.

Het gewone leven was zo goed en zo kwaad als het kon weer op gang gekomen. De meer dan 200 onderduikers zullen allemaal zo vlug mogelijk naar hun eigen woonplaats teruggegaan zijn. Alle vijf de polders stonden onder water. Mede door de aanwezigheid van zo'n 150 evacués uit Arnhem zaten alle huizen propvol. De eerste weken na de bevrijding was alleen de dorpskern droog. Elektriciteit was er niet direct, de post werkte nog erg traag, maar de waterleiding was gelukkig nog wel intact.

Toen de eerste feestroes was geluwd, nam de bedrijvigheid weer toe, ondanks alle schade, tekorten, beperkingen en distributie. Bakker Roukens in Overmeer bakte met assistentie van bakker Van der Linden uit de ondergelopen Horstermeer brood voor de ruim 2500 inwoners. Tot 18 juni kon de oven gestookt worden met hout. Toen de voorraad takkenbossen opgebrand was, verzochten B. en W. het Militair Gezag in Hilversum om 2 vaten gasolie per week om de bakkerij draaiende te kunnen houden.

Wasserij 'De Overhoek' adverteerde al op 26 mei, dat na een stilstand van zo'n half jaar 'Uw wasch weer in behandeling te nemen is' en Wasserij en Stomerij Vecht en Dijk berichtte per advertentie, dat het bedrijf, 'hoewel in beperkte mate wederom aan den slag is gegaan. Aangezien wij nog niet de beschikking hebben over expeditiemateriaal, verzoeken wij onze cliënten om de wasch aan de fabriek te laten bezorgen en af te halen.' Vee-expediteur Brouwer deelde mee, dat hij weer ieder zaterdag de veemarkt in Utrecht kon bezoeken. De weduwe De Jong maakte bekend, dat zij haar winkel in 'Kruideniers- en Grutterswaren, Drogisterij- en Tabaksartikelen' in Overmeer over ging doen aan J. van Huisstede- Hermes.

Begin juni 1945 werd de Centrale Keuken gesloten, hoewel de voedselsituatie nog niet optimaal was.

Het onderwijs verliep weer zo goed als normaal. Alleen de kinderen van de OLS konden nog niet in de school in de Horstermeer terecht; zij kregen les in een lokaal van de Sint Jozefschool. In een lokaal van de School met den Bijbel aan de Dammerweg huisde nog een gezin uit Arnhem, maar dat probleem kon opgelost worden.

Op 26 juni kon er voor ieder kind in de leeftijd van 3 tot en met 7 jaar op het gemeentehuis tegen overlegging van de stamkaarten gratis een pakje Melba-kinderdrank van 300 gram afgehaald worden.

Er was ook nog steeds een nijpende behoefte aan brandstof. Tien personen kregen van de burgemeester op 10 augustus verlof om stobben te rooien in het bos van het kasteel

Tussen de spontane bevrijdingsfeesten en de eerste Koninginnedag na de oorlog werden er alom activiteiten georganiseerd, waarin de slachtoffers herdacht werden en de bevrijding gevierd.

Zo werden de illegale werkers door de Militair Commissaris van het District Hilversum te Weesp gehuldigd.

Nederlands Volksherstel (NVH), afdeling Nederhorst den Berg, secretaris J. Krol, werkzaam ten behoeve van de wederopbouw, was de instantie, die de activiteiten probeerde te regelen en te coördineren. Zo hield NVH op zaterdag 14 juli een collecte en inzameling langs de huizen onder het motto 'Wie snel helpt, helpt dubbel'. Veel inwoners staken de vlag uit en 's avonds was er een feestavond met bal in hotel G. A. van der Voorn, entree f 1,50.

Op 27 juli 1945 hield NVH een propagandavergadering met een rede van kapelaan Stoelinga uit Weesp, getiteld 'Tussen prikkeldraad en mitrailleurs. Ervaringen uit het concentratiekamp te Amersfoort'. De bijeenkomst zou aanvankelijk in de Gereformeerde kerk gehouden worden, maar omdat er zo'n 530 kaarten verkocht waren in de winkels van het dorp, moest er uitgeweken worden naar de Rooms Katholieke kerk. De kerk was met 600 personen tenslotte tot de laatste plaats bezet. De collecte voor de Stichting 40/45 bracht f 1.700,- op. Een maand later, 28 augustus, was er weer een dergelijke avond, nu wel in de Gereformeerde kerk aan de Dammerweg met declamatie van twee gedichten van Jan Campert, orgelspel en de lezing door pater P. Huissen O.F.M: 'Wat in stilte werd gewrocht'. De collecte voor de nagelaten betrekkingen van oorlogsslachtoffers bracht f 1.100,- op, hetgeen voor een gemeente met veel inundatieschade 'schitterend' genoemd mocht worden.

NEDERLANDS VOLKSHERS. EL
 NEDERHORST DEN BERG
 *

Bewijs van Toegang * 000501

tot de
OPENBARE VERGADERING
 op Dinsdag 28 Augustus 1945 in de Gere-
 formeerde Kerk te Nederhorst den Berg

Aanvang n.m.
7.30 u. precies
 Entrée f **0,50**

K 1401

Bewijs van toegang voor de bijeenkomst van NVH.

Op 31 juli was er een filmvoorstelling in het Bondshotel met op het programma o.a. 'Queen Wilhelmina in Limburg' en 'Capitulation of Germany'. De toegang was gratis, maar er werd wel een collecte gehouden voor NVH.

Het grote tekort aan benzine was nijpend. NVH vroeg om extra toewijzing, omdat er vergaderingen elders bezocht moesten worden, er kinderen weggebracht moesten worden, die vanwege de gezondheid uitgezonden werden en de evacués uit Arnhem en omgeving wilden ondertussen ook naar huis.

De zorg voor het dagelijkse leven en de wederopbouw vroegen alle aandacht, want, schreef burgemeester Van Harinxma thoe Slooten begin juli aan de Rijksverkeersinspectie: "Mijn gemeente is door de oorlogsomstandigheden de zwaarst getroffen gemeente in deze streek (inundatie); teneinde zoo spoedig mogelijk tot herstel van de schade te komen, moet ik mij voortdurend tot verafgelegen hogere instanties wenden en met deze confereeren." De burgemeester kreeg daarvoor dan ook extra benzine toegewezen.

In de 'Gooische Klanken' (het blad van de gezamenlijke ondergrondse pers te Hilversum) van 11 augustus 1945, maakte de Oranjevereniging (opgericht in 1937) bekend, dat op de verjaardag van Hare Majesteit de bevrijding feestelijk herdacht zou worden. Wie aan de diverse spelen en wedstrijden mee wou doen moest zich opgeven in Café Den Berg bij de brug op woensdag 15 augustus tussen 8 en 9 uur 's avonds. Een prijzen-

bedrag van maar liefst f 1.000,-- lag te wachten op de winnaars. Zoveel mogelijk zou iedereen vrij krijgen met behoud van loon.

Op 29 augustus werd het programma voor de viering van 'de verjaardag van Hare Majesteit de Koningin en de bevrijding van Indië' bekend gemaakt. Als vanouds konden de feesten weer gehouden worden op de laan voor kasteel Nederhorst. De feestelijkheden werden op donderdagavond 30 augustus onder klokgelui geopend voor het Gemeentehuis, waarna voor deze avond een concert van Crescendo, het dameskoor 'Sint Caecilia' en de Gemengde Zangvereniging 'Ad Majorem Dei Gloriam' op het programma stond.

*In de optocht op Koninginnedag 31 augustus 1945 "Hitler en z'n griet".
De eerste prijs!
(Ans de Groot en Lenie Ketelaar).*

De volgende dag, de echte Koninginnedag, werd opgeluisterd met een allegorische optocht, ringrijden met tilbury's en volksspelen.

De prijsuitreiking vond 's avonds plaats in het café van de Dames Bornhijm. Op 1 september kwamen de kinderen aan de beurt. Ze trokken in optocht door het dorp, waarna de Bergertjes werden getrakteerd op versnaperingen en zich konden uitleven in de kinderspelen. Verder stonden er nog roei- en zeilwedstrijden op de Reevaart op het programma en een gekostumeerde voetbalwedstrijd, waarvan de opbrengst was voor de Stichting 40/45.

Hoe de festiviteiten verlopen zijn en of alle programmaonderdelen uitgevoerd konden worden wordt in de Gooische Klanken niet vermeld. Ook valt er niet te lezen hoe de grote en kleine Bergers de festiviteiten beleefd

hebben. Ongetwijfeld hebben velen zich in het feest gestort en zal de feestvreugde, ondanks de beperkte middelen, hier en daar hoog opgelaaid zijn. Tijdens de feestelijkheden van Koninginnedag hield NVH samen met de Hulp Actie Rode Kruis (HARK), een straatcollecte in plaats van de gebruikelijke huis-aan-huis-inzameling, want de mensen waren toch niet thuis. De dames-collectanten werden in verpleegstersuniform op pad gestuurd. De collectebussen van de 'Winterhulp' werden voor de gelegenheid overgeschilderd. HARK hield zich speciaal bezig met het verzamelen en distribueren van goederen voor die mensen, die echt afhankelijk waren, voor evacués, zieken, oorlogsslachtoffers, gewonden en ex-krijgsgevangenen. In Nederhorst den Berg vielen NVH en HARK qua organisatie praktisch samen. Een circulaire riep op tot grote vrijgevigheid: 'Geeft met vreugde! Geeft met gul gebaar! Maakt van Uw gift een offer! Maakt 31 Augustus tot een dubbele feestdag. Nederland zal herrijzen. Uw hulp is daartoe nodig'.

Er mocht ook gefeest worden: 'Toch is het goed voor eenmaal de zorgen opzij te zetten om op den dag, waarnaar wij vijf lange jaren hunkerend hebben verlangd, onbeperkt uiting te geven aan onze gevoelens van liefde voor onze Koningin. ...

Onze dankbaarheid tegenover haar kunnen we niet beter tot uitdrukking brengen, dan door diep in onze beurs te tasten, verlichting te brengen aan de noodlijdenden en zoo 31 Augustus te maken tot een feestdag voor alle landgenooten'.

**NATIONALE FEESTDAG
NATIONALE OFFERDAG
GEEFT
VOOR VOLKSHERSTEL**

31 AUGUSTUS 1945, de verjaardag van onze geliefde Vorstin, de nationale feestdag bij uitnemendheid, moet een glorie-dag worden voor alle landgenooten.

Pamflet van Nederlands Volksherstel.

Er was niet alleen aandacht voor de eigen ellende. Anderen werden niet vergeten. Hoewel Nederhorst den Berg veel schade geleden had, vertoonden de inwoners toch veel weldadigheid. De gemeente adopteerde (met een aantal buurgemeenten) in het kader van de actie 'Noord helpt Zuid', zelfs de Brabantse Peelgemeenten Boxmeer, Bladel en Reusel, waarvoor meubels, huishoudelijke artikelen, textiel en schoeisel ingezameld werden. De actie werd een groot succes.

Begin september bracht de collecte van het Witte Kruis f 762,-- op en een inzameling voor de actie 'Bloemen, tolk van onze dankbaarheid' ook nog eens f 720,-- .

Ook werden er sportactiviteiten georganiseerd. Op woensdag 19 september organiseerde de Onderafdeling Utrecht van de Nederlandsche voetbalbond een Bevrijdingstoernooi. In Afdeling 6 streden DAC 1 en DAC 2 (uit Ankeveen/Kortenhoef) samen met 's-Graveland 2 en VBO 1 (uit Nederhorst den Berg) in een halve competitie om de overwinning.

Na Koninginnedag zal iedereen langzamerhand overgegaan zijn tot de orde van de dag. En het werd ook tijd, dat er een einde kwam aan de 'danswoede', vond pastoor Groot.

Toen eind september 1945 alle papiergeld door minister Piet Lief tinck tot waardeloos materiaal werd verklaard, zullen velen tot het besef zijn gekomen, dat er een periode afgesloten werd en dat niet alles echt meer zoals voor de oorlog zou worden.

NVH en HARK gingen nog enige tijd door met allerlei activiteiten en inzamelingen. In 1946 werd Nederlands Volksherstel omgevormd tot een instelling voor sociale zorg. De HARK was al eerder gestopt met alle activiteiten.

De Wederopbouw was echt begonnen.

Gegevens:

Gooische Klanken - juni, juli, augustus, september 1945.

SAGV NdB - 78-79-81-184.

Archief Rooms Katholieke Parochie - Liber Memorialis.

Notulen B. en W. NdB - 1945.

BURGEMEESTER

NEDERHORST DEN BERG, 31 Augustus
Telefoon K 2945 Gem.huis 234 1946.

-407531

A A N

Hare Majesteit de Koningin
der Nederlanden

te

APPELDOORN.

Majesteit,

De bevolking van Nederhorst den Berg betuigt U
op Uw geboortedag haar aanhankelijkheid en trouw
en wenscht Uwe Majesteit geluk met Uw verjaar-
dag.

De Burgemeester van Nederhorst den Berg,

EEN GEWOON MENS

Gerard Baar

Mevrouw Aagje Snel- Schenk werd geboren in Heerhugowaard in 1914. Stilgezeten heeft ze nooit. Haar moeder bezigde het gezegde 'een vrouwenhand en een paardentand staan nooit stil'.

Op het kapotte fotootje kunt u alle ruitjes zien die zij iedere week moest lappen. En de achterkant van het huis zag er net zo uit.

*Het geboortehuis van
Aagje Schenk in
Heerhugowaard.*

Via familie in de Horstermeer leerde ze haar man Jan Snel jr. kennen. In

1937 trouwden ze in de Hervormde Kerk omdat de nieuwe Gereformeerde Kerk nog in aanbouw was. In de loop van een paar jaar kwamen er twee dochters en daarna brak de oorlog uit. Het leven ging gewoon door. Tot ze al wat verder in verwachting was van haar zoon John. Op bevel van dokter Roelofsen moest ze in 1943 twee maanden liggen. Niks waard voor zo'n bezig type maar de dorpsarts duldde geen tegenspraak. Dominee Groenberg had een oplossing. Er kwam een meisje, Roelie uit Amsterdam. Vooral in het begin bracht ze mevrouw Snel in alle staten omdat ze alles zo traag deed. Het gevoel zwakte wel af, maar zou zo blijven tot de bevrijding. Het geblondeerde meisje bleek Joods te zijn hoorde ze later van de dominee toen hij onderdak zocht voor twee mensen die bij hem gevaar liepen. Ook zij waren joodse onderduikers. Het overviel haar wel, maar ze nam de situatie zoals hij was en pakte aan van de ochtend tot de avond. Onderduikers kwamen en gingen. Ze hielpen zoveel ze in de gegeven situatie konden. Soms bracht het spanningen met zich mee die hoog op konden lopen. Zo had ze eens een paar maanden een echtpaar met

een opgroeiend kind in huis dat steeds met elkaar overhoop lag. Om de beurt stormden ze huilend de trap af en klaagden hun nood. Tussen het gekrakeel door zou de vrouw haar ook nog even vertellen hoe ze het eten wilde hebben of bereiden moest en toen was voor haar de maat vol. De bom barstte en ze heeft ze alledrie eens flink de waarheid gezegd, wat een enorm gevoel van opluchting bij haar opriep. Echt bang is ze nooit geweest voor eventuele gevolgen van het hebben van onderduikers, hoewel haar in het begin het gevoel bekreep dat haar iets opgedrongen was. Naar haar mening was de dominee in gebreke gebleven door onvoldoende aan te geven wat er speelde.

Alleen die ene keer dat er huiszoeking kwam stierf ze duizend doden. Het moet verraderswerk geweest zijn, want later hoorde ze van mededammerwegbewoners, dat er die avond nergens anders huiszoeking had plaatsgevonden. De bel ging en totaal onvoorbereid voor de familie stonden er twee Duitsers aan de voordeur. Ze wilden boven kijken en tot overmaat van ramp hingen er veel te veel kleren te drogen op de overloop. Ze gingen zonder wat te zeggen naar de bovenverdieping. Jan Snel opende even de deur van een grote kast en deed hem weer snel dicht." Wat zit daar in", vroeg er een. "Niets", antwoordde hij. Waarop ze de kast uitgebreid onderzochten. Tergend lang. Misschien wilden ze niets vinden, want ze lieten de deur van het dakkamertje waarin Roelie rustig lag te slapen, ongemoeid. Toen de Duitsers de voordeur met een geweldige dreun dichtgegooid hadden, liep Mevrouw Snel naar boven, wekte het meisje en vertelde wat er gebeurd was.

Roelie deed ook werk voor de ondergrondse, maar lette niet altijd goed op. Op een keer had ze op de fiets uit Weesp komend een tas met papieren verloren. Ergens tussen de Provincialeweg en het einde van de Hinderdam. Gelukkig vond een betrouwbaar persoon hem en omdat het adres van Snel er ook nog in stond, kwam de vinder hem brengen. Stom geluk. Op een middag wandelden een paar Duitsers het erf op. Ze vroegen beleefd of zij eieren voor hen wilde koken. Haar zoontje stond lekker in de box te kraaien. Een vredig tafereel. Voor de bewezen dienst gaven ze haar een eitje, "Für den Kleinen", voegden zij eraan toe.

Haar man zat ook bij de ondergrondse. In de nachten van de wapendroppings bij de Drecht, bij Nieuwersluis, lag ze te hanewaken. Wanneer ze dan het geluid van het vliegtuigje hoorde, was ze gerust en ging ze slapen. Maar de kisten met wapens kwamen niet altijd goed terecht en soms was

het al bijna ochtend voordat het karwei geklaard was. Dat bracht grote spanning met zich mee voor de mannen. Ze snapt nu nog niet, dat het die ene keer zo maar goed afliep. Haar man fietste met geweren in zijn fietstas langs de wachten aan de brug van het Hemeltje bij het kriecken van de dag. Deze praatten gewoon door en keken niet eens. Snel dankte de hemel dat hij zonder kleerscheuren terug was bij zijn vrouw. Hij zal met inspanning van al zijn krachten gewoon, gewoon hebben gedaan. Tussen alle bedrijven door bediende hij de klanten van zijn in de loop der jaren opgebouwde 'droge' waswijk in Heerhugowaard en omgeving. Hij deed dit tot eind '44 toe, op het laatst in een auto met generator, dat betekende dat er op kolen gereden werd. Of de was wit aankwam, betwijfel ik.

Tijdens de razzia van 14 januari 1945 lagen haar man en een onderduiker ergens helemaal boven. Haar dochtertjes had ze geleerd de schouders op te halen als iemand zou vragen waar hun papa was. Voor het zover zou kunnen komen klopte de vrouw van oude Rijk van Huisstede (de machinist van het oude gemaal van de Spiegelpolder waar nu een dubbel woonhuis staat) op het zijraam. Zij gebaarde dat mevrouw Snel haar kinderen over het hekje aan haar kon geven. Bij oude mensen zochten ze niet. Jan Snel sr. (haar schoonvader), die een zware bevelende stem op kon zetten, riep ondertussen naar de naderende Duitse soldaten wat ze hier te zoeken hadden. "Er waren al lang anderen wezen kijken". De soldaten dropen af zonder bij haar in huis te komen.

Een dag later kwam het echtpaar Van Zanten onderduiken. Hun gedode zoon Frits lag bij Jaap Hoetmer (van de wol- en sigarenwinkel, Overmeerseweg 7, waar nu de apotheek is) opgebaard, zodat zij niet op dit onderduikadres konden blijven. Ze begrijpt nu niet dat het toen niet eens bij haar opkwam, dat die mensen verdriet hadden. Of kwam dat omdat ze het niet lieten merken? En... je was te druk om na te denken. Op een middag kwam Jan Snel lopend terug van de Ballast. Voor de derde keer was zijn fiets gevorderd. Mevrouw Van Zanten ontstak in woede en riep dat het nu mooi geweest was. Ze trok haar jas aan en ging naar moeder Bon van de overhaal aan de Hinderdam, liet zich daar overzetten en liep op hoge poten naar Zwaanwijck. Ze belde aan en wenste de commandant te spreken. De soldaatportier kon dat zo'n deftige dame niet weigeren en vroeg belet. Mevrouw vertelde de commandant dat ze op weg was naar haar moeder in Amsterdam, maar dat haar fiets gestolen was. Ze eiste een andere. Er lagen wat onderdelen en de commandant gaf aan een paar soldaten opdracht een fiets in elkaar te zetten. Enkele uren later kwam ze trots als een pauw met 'n fiets bij Snel terug.

En toen was het zover: de Bevrijding! Het drong eigenlijk niet zo tot mevrouw Snel door. Roelie holde naar het dorp, terwijl zij haar nariet dat haar werk nog niet eens af was. Zijzelf liep wat later ook naar de brug en raakte in een wirwar van drukke, blijde mensen. Als verdoofd liep ze ertussen. Zelfs haar tante, die een paar dagen later vertelde dat ze naar haar gezwaaid had, had ze niet opgemerkt. Zo overviel alles haar. Het enige wat zij zich nog haarscherp voor de geest kan halen, waren de planken in de schuur waarop de pakketten was voor de klanten in Noord-Holland waren blijven staan. Die wassen konden niet bezorgd worden, omdat de vrachtwagens een paar maanden daarvoor gevorderd waren. Dat bracht haar terug in de realiteit.

Jaren na de oorlog kwam er een onderduiker van rond de zestig uit Amerika, met zijn zoon bij haar langs om hem te laten zien waar hij gezeten had. De zoon maande zijn vader tot kalmte tijdens zijn verblijf in Holland, maar de man wist van geen ophouden. Hij bleek ongeneeslijk ziek te zijn en stierf drie weken na thuiskomst in Amerika. Daarna ontving mevrouw Snel brieven in het Engels, maar iedere keer weer legde zij ze opzij.

Tot ze post kreeg uit Israël. Deze brief en het stapeltje brieven uit Amerika liet ze aan haar schoondochter Anne Bon zien. De eerste brieven waren geschreven door de zoon van de 'Amerikaan' om te vertellen dat hij bezig was de naam van haar man (postuum) en haar in Yad Vashem¹ in de muur te laten vereeuwigen. Duizenden namen van mensen die joden gered hadden stonden al in het marmer gebeiteld. Zij wilde echter niet. Uiteindelijk besloot zij met haar dochter Willy en de familie van Paasschen² toch te gaan.

Ans van Paasschen wijst aan, "Snel, Jan en Ati".

Tijdens het onthullen van hun namen bedankte een tot tranen toe geroerde medewerker van Yad Vashem haar en de familie Van Paasschen. De Van Paasschens hadden een cruciale rol gespeeld in het zoeken van onderdak voor joodse mensen en hen ook zelf onderdak verschaft.

Jeruzalem 1993.

V.l.n.r. Ans van Paasschen, Ati Snel-Schenk, Henk van Paasschen, mevrouw van Paasschen en de vertegenwoordiger van Yad Vashem.

Achteraf raakten steeds meer namen bekend van Bergers die onderduikers gehuisvest hadden. Voor zover zij weet is er uit Nederhorst den Berg, buiten de razzia van 14 januari 1945, nooit iemand weggevoerd.

Na de bevrijding kwamen allerlei mensen die bij haar ondergedoken hadden gezeten haar wel eens op halen. Met een diamanthandelaar, die Tocky heette, bezocht ze de diamantbeurs en ze was verbaasd over de vorm van vervoer van de edelstenen. Gewoon in een grote zakdoek in de broekzak. Tot aan vandaag toe zijn er contacten gebleven, zelfs met de kleinkinderen van al die mensen die bij haar en haar man onderdak gevonden hebben.

De jongste dochter van Mevrouw Snel, Justa, is vernoemd naar een jeugdige onderduiker die Justus heette. Iedereen binnen de familie van het echtpaar Snel was vernoemd, toen ze op een verduisterde avond zaten te dubben over een naam voor het zich aankondigende kind. Het werd een meisje en Justus heeft zich heel zijn leven opgeworpen als een soort peetoom.

Haar inspanningen van toen geven mevrouw Snel nog op hoge leeftijd het gevoel dat het allemaal niet voor niets is geweest.

¹Yad Vashem betekent hand en naam.

²Meester van Paasschen was het hoofd van de School met den Bijbel.

Overzicht van archieven en klappers betreffende Nederhorst den Berg:
Streekarchief voor Gooi & Vechtstreek,
Oude Enghweg 23, Hilversum, Postbus 9900, 1201GM tel. 035-6292646
Openingstijden: maandag 9.00 – 13.00 uur, dinsdag t/m vrijdag 9.00 – 17.00 uur.

